

2021-10-04

Ju2021/02201
Justitiedepartementet

Remissyttrande över SOU 2021:43 - Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar

RFSL, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet *Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar (SOU 2021:43)*. RFSL lämnar härmed följande synpunkter.

Sammanfattande synpunkter

- RFSL tillstyrker förslaget om att samlagsbegreppet ska ändras så att det också gäller orala och anala samlag. Vi anser att det är en betydande förbättring som gör samlagsbegreppet i lagstiftningen mer könsneutral.
- RFSL välkomnar förslaget om en lagändring som gör det lättare att döma en person för sexualbrott som sker på distans.
- RFSL tillstyrker att det vid brottet sexuellt ofredande görs en åtskillnad mellan om det är vuxna eller barn som varit utsatta.
- RFSL tillstyrker förslaget att grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn införs som nya brott.
- RFSL tillstyrker utredningens förslag om förändring i lagstiftningen gällande utnyttjande av barn för sexuell posering.
- RFSL brukar vanligtvis avstå från att ha synpunkter på förslag om strafflängden för olika brott och avstår därför även i detta fall från synpunkter på utredningens förslag på straffskärpningar.
- RFSL vill att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att förutsättningslöst utvärdera förbudet mot köp av sexuell tjänst, där det ingår att ta hänsyn till och respektera alla uppfattningar som förs fram av människor med egna erfarenheter av att erbjuda sex mot ersättning.
- RFSL välkomnar att hälso- och sjukvården ges en skyldighet att erbjuda sexualbrottsoffer spårsäkring och tillstyrker utredningens förslag.

Inledning

Inledningsvis vill RFSL framföra att förbundet ser positivt på den uppvärdering av offer för sexualbrott som präglat den allmänna samhällsdebatten under senare år. Denna uppvärdering avspeglas även i de förslag till lagändringar som återfinns i denna utredning och som funnits i tidigare statliga utredningar om olika sexualbrott. Att bli utsatt för ett sexuellt övergrepp är uttryck för makt, inte för sexualitet. Det är en allvarlig kränkning av en individ som orsakar skada och lidande som samhället aldrig kan acceptera.

Samlagsbegreppet

Utredningen föreslår att det uttryckligen ska anges i straffbestämmelserna i brottsbalken om våldtäkt och våldtäkt mot barn att brotten avser vaginalt, oralt och analt samlag. Idag anges endast vaginalt samlag som så kallad jämförelsenorm för våldtäktsbrotten, andra sexuella handlingar behöver bedömas som jämförbara med det för att också definieras som våldtäkt. En utgångspunkt för RFSL är att lagstiftningen inte ska ge något utrymme för att kunna tolkas eller tillämpas på så sätt att samma slags sexuella kränkning kan tillmätas olika straffvärde beroende på vilket kön, vilken könsidentitet och vilka genitalier brottsoffret respektive förövaren har eller uppfattas ha. Att utvidga jämförelsenormen i våldtäktsbegreppet till att även omfatta orala och anala samlag innebär att utrymmet begränsas betydligt för att samma slags sexuella kränkning ska tillmätas olika straffvärde. Kvarstår gör dock ett visst utrymme för domstolar att bedöma att sexuella handlingar utan penetration inte utgör en tillräckligt allvarlig kränkning för att anses jämförliga med samlag. RFSL anser dock att utredningens förslag om att utvidga jämförelsenormen för våldtäkt till att även avse orala och anala samlag är en betydande förbättring som gör samlagsbegreppet i lagstiftningen mer könsneutral och tillstyrker därför utredningens förslag.

Distansbrotten

Utredningen konstaterar att lagstiftningen inte hängt med i teknikutvecklingen när det gäller sexualbrott som begås utan att gärningsmannen och offret befinner sig på samma plats, vilket är vad som avses med distansbrott.

Utredningen föreslår därför följande principer för att det lättare än idag ska kunna gå att döma någon när ett sexualbrott har begåtts på distans över internet:

- För straffansvar bör det inte ha någon betydelse vem som utför den sexuella handlingen.
- Det bör vara graden av kränkning som avgör rubriceringen.
- Det bör inte krävas närvaro i realtid.
- Brottsets fullbordan vid distansbrotten bör inte förutsätta att övergreppet har dokumenterats.

Straffansvar ska förutsätta att gärningsmannen genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt har förmått offret till den sexuella handlingen. Den lagändring utredningen föreslår är att ett tillägg görs i straffbestämmelserna om våldtäkt, sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn med innebörd att sådant straffansvar ska gälla även den som i annat fall genom olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt, eller ett barn under 15 år, att företa eller tåla en sådan handling.

RFSL välkomnar en lagändring som gör det lättare att döma en person för sexualbrott som är ett distansbrott och tillstyrker utredningens förslag.

Sexuellt ofredande

Utredningen föreslår att straffbestämmelsen om sexuellt ofredande delas upp i en bestämmelse som gäller brott mot barn under femton år och en som gäller i övriga fall, där böter är straffminimum för sexuellt ofredande medan fängelse är straffminimum för sexuellt ofredande mot barn. Utredningen föreslår vidare att en särskild straffskala ska införas för grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn, med en straffskala i båda fallen på fängelse i lägst sex månader och högst tre år. Ett sexuellt ofredande ska bedömas vara grovt om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet med hänsyn till offrets låga ålder, om flera personer deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen på annat sätt visat särskild hänsynslöshet.

RFSL tillstyrker att det även när det gäller brottet sexuellt ofredande görs en åtskillnad mellan om de brottsliga handlingarna riktat sig mot vuxna respektive om de riktat sig mot barn. Det är självklart att brottet borde bedömas vara allvarligare om det riktar sig mot barn. RFSL tillstyrker också att brotten grovt sexuellt ofredande och grovt sexuellt ofredande mot barn införs, då det utifrån utredningens redogörelse förefaller rimligt att sådana brott där särskild hänsynslöshet visats ska kunna bedömas strängare vid straffmätning.

Utnyttjande av barn för sexuell posering

Utredningen föreslår att straffansvar för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering även, utöver vad som gäller idag, ska omfatta situationer då gärningsmannen "har försatt barnet i eller utnyttjar att barnet befinner sig i en situation som innebär sexuell posering". Förslaget avser åtgärda att straffbestämmelsen idag inte är tillämplig om barnet varit passivt och inte kan anses ha utfört eller medverkat i poseringen. RFSL tillstyrker utredningens förslag.

Översyn av straffskalorna för sexualbrott

Utredningen föreslår en rad straffskärpningar för sexualbrott, bl.a. för våldtäkt och sexuellt övergrepp. Den översyn av straffskalorna som utredningen gjort har skett bland annat mot bakgrund av tillkännagivanden om straffskärpningar för olika sexualbrott från riksdagen och en förändrad syn i samhället på sexualbrott där sådana generellt uppfattas som allvarligare brott än tidigare.

RFSL brukar vanligtvis avstå från att ha synpunkter på förslag om strafflängden för olika brott och avstår därför även i detta fall från synpunkter på utredningens förslag på straffskärpningar. RFSL vill dock framföra att straffskärpningar för sexualbrott sannolikt inte har någon förstärkt avskräckande effekt på individer när det gäller att begå sexualbrott, utan får ses som samhällets markering av dessa brotts allvarliga kränkning av brottsoffret. RFSL förordar också att offentliga satsningar görs på sexualupplysning samt på återanpassning för gärningsmän som dömts för sexualbrott och som avtjänat sina straff.

När det gäller utredningens förslag om att höja minimistraffet för köp av sexuell tjänst genom att avlägsna böter från straffskalan är det också mot bakgrund av det som nedan anförs om brottet i sig som RFSL inte framför någon synpunkt på förslaget om

straffskärpning. RFSL menar att det finns anledning att ha ett förbud mot köp av sexuell tjänst i vissa fall, för att skydda personer som befinner sig i en skyddslös eller på annat sätt utsatt situation. Exempel på att befinna sig i en skyddslös eller på annat sätt utsatt situation är en beroendeställning till den som ger ersättning för en sexuell tjänst, intellektuell funktionsnedsättning, märkbar alkohol- eller drogpåverkan, att vara utsatt för människohandel. RFSL står även bakom brottet utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling som riktar sig mot barn. Detta är alla situationer då RFSL menar att köp av sexuell tjänst bör vara kriminaliserat. I fall där en vuxen person själv har valt att erbjuda sex mot ersättning menar RFSL att det är problematiskt att köp av sexuell tjänst är kriminaliserat. RFSL:s främsta invändning mot det nuvarande förbudet mot köp av sexuell tjänst är den förstärkta stigmatisering och utsatthet som kriminaliseringen leder till för de som, utan att befinna sig i en skyddslös eller på annat sätt utsatt situation, erbjuder sex mot ersättning. Den generella kriminaliseringen av köp av sexuell tjänst leder till att rätten och tillgången till hälsa försämras för den som erbjuder sex mot ersättning och att förstärkt social exkludering försätter individer i utsatta positioner. RFSL förordar att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att förutsättningslöst utvärdera förbudet mot köp av sexuell tjänst, där det ingår att ta hänsyn till och respektera alla uppfattningar som förs fram av människor med egna erfarenheter av att erbjuda sex mot ersättning.

Spårsäkring efter sexualbrott

Utredningen föreslår att regionerna ska ansvara för att erbjuda sexualbrottsoffer spårsäkring när den inte utförs på begäran av Polismyndigheten enligt 6 kap. 9 § patientsäkerhetslagen. Regionerna ska också ha en skyldighet att spara proverna och fynden från en spårsäkring i två år om de inte dessförinnan lämnats ut till Polismyndigheten eller en åklagarmyndighet. Inspektionen för vård och omsorg föreslås vara ansvarig tillsynsmyndighet för spårsäkringen, medan tillsynen över personuppgiftsbehandlingen föreslås utövas av Integritetsskyddsmyndigheten. Idag saknas det en skyldighet för hälso- och sjukvården att utföra spårsäkring utan att en sådan begärs av Polismyndigheten, som i fall där en person på egen hand söker vård efter ett sexuellt övergrepp.

RFSL välkomnar att hälso- och sjukvården ges en skyldighet att erbjuda sexualbrottsoffer spårsäkring och tillstyrker utredningens förslag. I praktiken bör förslaget om det genomförs leda till att bevis kommer finnas säkrade i fler fall av sexualbrott, vilket gör att det kommer finnas bättre förutsättningar för fler gärningsmän att bli dömda för brott.

Deidre Palacios
Förbundsordförande RFSL

Lars Jonsson
Sakkunnig redaktör RFSL